

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі
“Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання”
Кафедра гуманітарных дысцыплін
Дзяржаўная навуковая ўстанова
“Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі”
Еўрапейскі цэнтр па пытаннях меншасцей
(European Centre for Minority Issues), Германія

Этнічная, моўная і культурная разнастайнасць у сучасным грамадстве

Зборнік навуковых прац
удзельнікаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі

29–30 мая 2014 г.

Магілёў
2014

УДК 323.1 + 008 (476) (091)

ББК 63.5

Э 91

Рэдакцыйная калегія:

**Ю. М. Бубнаў (адк. рэд.), В. Г. Мазец, А. Г. Осіпаў,
І. А. Пушкін, М. У. Смяховіч**

Навуковыя рэцэнзенты:

доктар сацыялагічных навук, дацэнт *М. Я. Ліхачоў*
доктар гістарычных навук, прафесар *І. А. Марзалюк*

Укладальнік

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *І. А. Пушкін*

**Этнічная, моўная і культурная разнастайнасць у сучасным
Э 91 грамадстве** : зборнік навуковых прац удзельнікаў Міжнар. навук. –
практ. канф., 29–30 мая 2014 г., г. Магілёў / Маг. дзярж. ун-т харч.;
уклад. І. А. Пушкін; рэдкал.: Ю. М. Бубнаў (адк. рэд.) [і інш.]. –
Магілёў: МДУХ, 2014. – 357 с.
ISBN 978-985-6979-99-9.

У зборнік увайшлі навуковыя працы удзельнікаў Міжнароднай навукова-
практычнай канферэнцыі “Роля этнічнай, моўнай і культурнай разнастайнасці ў
сучасным грамадстве”, якая адбылася ў г. Магілёве 29–30 мая 2014 г. на базе
кафедры гуманітарных дысцыплін установы адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны
універсітэт харчавання”. Змест зборніка склалі даклады навукоўцаў з Беларусі,
Германіі, Грузіі, Казахстана, Расіі, Сербіі і Украіны, у якіх аналізуюцца
тэарэтычныя і практычныя аспекты рэалізацыі этнічнай, моўнай і культурнай
разнастайнасці, а таксама гістарычныя перадумовы яе фарміравання.

У выданні захаваныя погляды, арфаграфія і мова аўтараў, таму за
магчымыя недакладнасці і спрэчныя моманты ў тэксе адказнасць нясуць
аўтары.

УДК 323.1 + 008 (476) (091)

ББК 63.5

ISBN 978-985-6979-99-9

© Установа адукацыі
“Магілёўскі дзяржаўны універсітэт
харчавання”, 2014

утварэнне БНР, утварэнне і развіццё БССР (пры ўсіх ускладняючых фактарах) зрабілі сапраўдны пераварот у самасвядомасці беларусаў. Аднак масавыя рэпрэсіі і фактычнае знішчэнне беларускай інтэлігенцыі ў гады сталінізму прывялі да цяжкіх наступстваў. У сучасных умовах неабходнасць вывучэння праблем самасвядомасці беларусаў абумоўліваецца цэлым шэрагам фактараў сучаснага перыяду, звязаных з працэсамі развіцця новай дзяржаўнай сістэмы, фарміраваннем дзейных грамадскіх інстытутаў, выхаваннем новых пакаленняў грамадзян, якія ведаюць сваю гісторыю і адказныя за яе развіццё.

Літаратура:

1. Бромлей, Ю.В. Очерки теории этноса. – М.: Наука, 1983. – 412 с.
2. Ермаловіч, М.І. Старажытная Беларусь: Полацкі і новагародскі перыяды. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1990. – 366 с.
3. Порецкий, Я. Соломон Рысинский. – Минск: изд-во БГУ, 1989. – 15 с.
4. Чаквін, І.У. Беларусы // Этнаграфія Беларусі: Энцыкл. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 575 с.

Н.Ф. Грэбень (Мінск, Беларусь)

ПСІХАЛАГІЧНЫЯ АСНОВЫ ТАЛЕРАНТНАСЦІ БЕЛАРУСАЎ

Традыцыйна лічыцца, што талерантнасць з'яўляецца адметнай рысай беларусаў. Талерантнасць – уласцівасць, якая запісвалася адначасова як этнічны аўта- і гетэрастэрэатып нашага народа. Але талерантнасць як уласцівасць асобы або народу прадстаўляе сабой даволі такі няпростую з'яву. Перш за ўсё гэта звязана з неадназначнасцю трактовак самога паняцця “талерантнасць”, а па другое – з псіхалагічнай прыродай талерантнаці. У псіхалогіі пад талерантнасцю традыцыйна разумеецца адсутнасць, або паслабленне рэагавання на які-небудзь суб'ектыўна неспрыяльны фактар. Вонкава гэта можа выяўляцца ў бытравым, самавалоданні, здольнасці доўга выносіць неспрыяльныя ўздзеянні без паніжэння адаптацыйных магчымасцяў [3].

Аднак у “Дэкларацыі прынцыпаў талерантнасці”, прынятай у лістападзе 1995 г. Генеральнай канферэнцыяй ЮНЭСКА, прыведзена ўжо некалькі іншая трактоўка: “Талерантнасць азначае павагу, прыняцце і разуменне багатай шматстатнасці культур нашага міру, нашых формаў самавыяўлення і спосабаў праяў чалавечай індывідуальнасці. Ёй спрыяюць веды, адкрытасць, зносіны і воля да змянення і перакананняў” [2]. У дадзеным выпадку талерантнасць не гэтаўлькі азначае ўважлівасць да цяжкіх і памяркоўнасці, а робіцца акцэнт на неадзіназначным узроўні развіцця асобы, на падставе якога яна здольная прымаць індывідуальнасць іншых людзей і народаў.

У залежнасці ад паходжання талерантнасць можа быць прыроджанай і набытай. А у залежнасці ад сітуацыі і асаблівасцяў яе ўспрымання індывідам талерантнасць дзеліцца на натуральную і праблемную [1].

Як псіхічная ўласцівасць талерантнасць дэтэрмінаваная рознымі асобаснымі рысамі, сярод якіх прыводзяцца цяжкіх, нізкая агрэсіўнасць, ўсталёўкі, пачуццё гумару, зычлівасць, альтруізм, уменне валодаць сабой, рэлігійнасць і іншыя.

На наш погляд, можна вылучыць наступныя псіхалагічныя асновы талерантнасці беларусаў:

- псіхафізіялагічныя асаблівасці этнаса. Беларусы варты аднесці да флегматыкаў, для якіх характэрны цягавітасць, як здольнасць пераносіць вялікія фізічныя і псіхічныя нагрузкі, ураўнаважанасць як баланс працэсаў узрушанасці і тармажэння, і інэртнасць – нізкая рэактыўнасць на змены навакольнага асяроддзя. На псіхалагічным узроўні гэта выяўляецца як спакойнасць, разважлівасць, вытрымка пры пераадоленні цяжкасцяў, слабая эмацыйнасць.

- асаблівасці этнічнага характару. Паводле класіфікацыі характараў К. Г. Юнга і яго паслядоўнікаў І. Майерс і К. Брыггс этнічныя беларусы адносяцца да тыпу логіка-сэнсарны інтраверт, якому ўласцівыя такія рысы як лапцённасць, надзейнасць, адказнасць, неэмоцыйнасць, грунтоўнасць, арыентацыя на знешні мір. Таксама талерантнасць беларусаў вызначаецца такімі рысамі яго этнічнага характару як цяроўнасць і асцярожнасць. Гэта тая якасць, якія дапамагаюць у чым звязаныя з нашай гісторыяй, дзякуючы якой беларусы прыстасоўваліся і выжывалі пры розных палітычных рэжымах і нашэсцях. З аднаго боку, асцярога і цяроўнасць забяспечваюць адаптацыю народа і талерантнае ўспрыманне рэчаіснасці, а з іншай – вядуць да канфармізму і ксенафобіі.

- нізкі ўзровень агрэсіўнасці. Калі параўноўваць беларусаў з іншымі этнасамі, то, вядома жа мы меней агрэсіўны народ, чым рускія, украінцы, немцы, палякі і інш., пра што сведчаць гістарычныя факты: беларусы амаль што не вялі захопніцкія войны, у беларускім грамадстве не ўзнікала сур'ёзных рознагалоссяў і канфліктаў на этнічнай, рэлігійнай або сацыяльна-эканамічнай глебе;

- менталітэт. Перш за ўсё, калі гаворка ідзе пра менталітэт народа, то неабходна звярнуцца да яго роднай мовы, якая непасрэдна адлюстроўвае своеасаблівасць мыслення і прадстаўнікоў, разнастайнасць і багацце іх светапогляду. Па сваіх фаналагічных характарыстыках беларуская мова адрозніваецца мяккасцю гучання, млагучнасцю, манерай казаць “нараспеў”, што ўскосна сведчыць аб зычлівасці беларусаў да сваіх суразмоўцаў. А паводле класіфікацыі А. Кэпелле [1, с. 194], беларуская мова будзе адносіцца да групы моў, дзе дамінуе катэгорыя “прадметнасці”. Асаблівасцю моў гэтай групы з’яўляецца тое, што ў іх пераважае вектар пасіўнасці, фіксацыі бягучых падзей і станаў, што ў большай ступені адлюстроўвае ўсталёўку на адмову ад непасрэдных дзеянняў (у тым ліку і агрэсіўных). Сапраўды для беларусаў характэрна ўсталёўка на пазбяганне канфліктных сітуацый, аж да адмовы ад якой не будзе агрэсіўнасці, калі яна можа пацягнуць змену існага прымальнага ўтвару жыцця, пра што ярка сведчыць прыказка “мая хата з краю”. Акрамя таго, у лексіцы беларускай мовы маецца шмат памяншальна-ласкавых слоў (напр., “гаспадынька”, “гаспадарчык”, “сыночак”, “дачушка”, “дзетачкі”, “госцікі”, “татка”, “матка”, “браточкі”), што ў цэлым наладжвае суразмоўцу на сяброўскія зносіны. Таксама трэба адзначыць і адсутнасць у нашай мове лексікі, эквівалентнай рускаму мацюку, псіхалагічны сэнс якога змяшчаецца ў выразе вярбальнай агрэсіі да іншага чалавека або групы людзей;

- увогуле ў менталіцеце беларусаў пераважаюць песімістычныя устаноўкі, што адлюстроўваецца як нявера ў тое, што мой асабісты ўдзел здольны нешта

памяняць у грамадскім жыцці. Следствам гэтага таксама з'яўляецца адмова ад актыўнасці;

- пачуццё гумару. Беларусам уласціва развітое пачуццё гумару, пра што сведчаць розныя ўзоры вусновай народнай творчасці – у першую чаргу шматлікія анекдоты, прыпеўкі, загадкі, а таксама асобныя прыказкі і прымаўкі, сацыяльна-бытавыя казкі, песні.

Такім чынам, згодна с праведзеным намі аналізам праблемы толерантнасці беларусаў, трэба адзначыць, што гэтая ўласцівасць беларусаў дэтэрмінавана псіхалагічнымі асаблівасцямі этнаса, як прыроджанымі, так і набытымі, і выяўляецца ў натуральнай і праблемнай форме.

Літаратура:

1. Бондырева, С.К. Толерантность: Введ. в проблему: Учеб. метод. пособие / С.К.Бондырева, Д.В. Колесов; Рос. акад. образования, Моск. псих.-соц. ин-т. – Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2003. – 238 с.
2. Декларация принципов терпимости // ЮНЕСКО. – 1995. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://gm.websib.ru/6/tolerance/doc.html/>. – Дата доступа: 12.02.2014.
3. Лебедева, Н.М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию / Н.М.Лебедева. – М.: Ключ-С, 1999. – 224 с.
4. Леонтьев, А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. – 3-е изд. – М: Смысл; Спб.: Лань, 2003. – 281 с.

С. Митяй, А. Овчар (М.Литопись, Украина)

ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ К ЭТНИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ ЯЗЫКА

Язык – это явление духовной культуры человечества, одна из форм общественного сознания, это живой организм, который ищет и находит свои пути развития и перемены. Через язык осуществляется передача социального опыта (культурных норм и традиций, естественно-научного и технологического знания). Язык выступает универсальным средством общения народа. Он сохраняет единство народа в исторической смене поколений и общественных формаций, несмотря на социальные барьеры, объединяя его во времени, в географическом и социальном пространстве.

Язык как средство общения является одним из самых высоких достижений духовного развития общества. Он развивается в тесной взаимосвязи с общественным прогрессом и фиксирует достижения социально-экономического, государственно-политического, научно-технического и культурного развития человечества. Он является условием развития любой национальной культуры и общества в целом. Одной из основных проблем на сегодня в украинском обществе есть проблема социальной дифференциации языка на всех уровнях его структуры, в частности, характер взаимодействия между языковыми и социальными структурами.

Данное исследование является одним из этапов диагностирования именно отношения студенческой молодежи к этнической функции языка. Этноконсолидирующая функция создается не столько использованием языка определенной национальной общности, а отношением молодежи к ней, что

Букреева Ирина Викторовна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры социологии Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого (Украина).

Бунос Анастасия Владимировна, старший преподаватель кафедры гуманитарных дисциплин МГУП (Беларусь).

Буценко Александр, директор Украинского центра культурных исследований при Министерстве культуры Украины, эксперт Совета Европы по культурной политике (Украина).

Быковская Галина Алексеевна, доктор исторических наук, профессор, декан факультета гуманитарного образования и воспитания, заведующая кафедрой истории и политологии, ФГБОУ ВПО «Воронежский государственный университет инженерных технологий» (Россия).

Васілевіч Ганна Аляксандраўна, магістр дыпламатыі і міжнародных стасункаў, магістр еўрапейскіх даследванняў навуковы супрацоўнік Еўрапейскага цэнтра па пытаннях меншасцяў (Германия).

Вахнин Николай Алексеевич, кандидат философских наук, доцент, заведующий кафедрой социологии и психологии Национального минерально-сырьевого университета «Горный» г. Санкт-Петербург (Россия).

Вахнина Екатерина Георгиевна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры социологии и психологии Национального минерально-сырьевого университета «Горный» г. Санкт-Петербург (Россия).

Выборный Виталий Дмитриевич, кандидат исторических наук, доцент, доцент Могилевского государственного университета продовольствия (Беларусь).

Ганус Сергей Алексеевич, старший преподаватель кафедры новой и новейшей истории и историографии Государственного высшего учебного заведения «Ужгородский национальный университет» (Украина).

Глинская Людмила Федоровна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры социологии Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого (Украина).

Горбунов Игорь Васильевич, кандидат искусствоведения, доцент кафедры дизайна УО ВГУ им. П. М. Машерова, докторант НАН Беларуси, Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы (Беларусь).

Грабовская Ирина Николаевна, кандидат философских наук, старший научный сотрудник Центра украиноведения философского факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко (Украина).

Гребеня Наталья Федоровна, старший преподаватель ЧУО «БІП – Институт правообразования» (Беларусь).

Грибова Светлана Владимировна, старший преподаватель кафедры социально-политических и исторических наук Брестского государственного технического университета (Беларусь).

Грудно Александр Петрович, краевед, районная организация общественного объединения «Общество белорусского языка имени Франциска Скарыны» г. Шклов (Беларусь).

Ефимчик Ольга Евгеньевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры белорусского и русского языков БГЭУ (Беларусь).